

ГЕОПАРК "ШЛЯХАМИ КАМ'ЯНОГО ЛІСУ": КУЛЬТУРОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ТА ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ

Автор: Озерна Вікторія, учениця 8 класу
Кіндратівської спеціалізованої школи I-III
ступенів з поглибленим вивченням
інформатики та програмування
Костянтинівського району Донецької області

У статті описано історико-краєзнавче значення та розглянуто сутність, цілі та завдання створення нової форми охорони культурологічної та геоспадщини – геопарку "Шляхами кам'яного лісу". Головними атракційними об'єктами геопарку є фрагменти скам'янілих дерев роду «*араукарія*», що знаходяться головно у піщаних відкладах неогену. Подані пропозиції щодо запланованих історико-краєзнавчих досліджень та організаційних заходів, необхідних для створення тематичного геопарку та виконання ним природоохоронних, освітніх та геотуристичних та культурологічних функцій у формуванні місцевого соціокультурного ландшафту.

Ключові слова: геопарк, геомісця, скам'яніле дерево, араукарія, Кіндратівка, геоосвіта, геотуризм.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років у різних районах світу активно впроваджується нова форма збереження геолого-геоморфологічної спадщини – геопарки [2, 5, 6, 8].

Головним завданням з формування *місцевого геопарку "Шляхами кам'яного лісу"* є розроблення відповідної науково-проектної документації для утворення цього об'єкту. Важливим у цьому проекті є *вивчення й експозиція скам'янілих дерев*, розміщених у піщаних відкладах неогену височини, яка розташована на адмінтериторії Кіндратівської сільської ради Костянтинівського району. Скам'янілі дерева з Кіндратівка є геологічним

феноменом національного і міжнародного рівнів. Аналогічні природні нагромадження скам'янілих стовбурів дерев відомі у кількох місцях світу (Арізона у США, острів Лесбос у Греції, Патагонія в Аргентині). Актуальними на цей час є охорона та освітньо-культурне туристичне використання цих унікальних палеонтологічних утворень з огляду на те, що найцінніші їхні екземпляри часто стають об'єктом нелегальної торгівлі для колекціонерів скам'янілостей.

Постановка завдання. Метою нашої роботи стало дослідження історико-краєзнавчої цінності цього об'єкту у формуванні єдиного соціо-культурного ландшафту села Кіндратівка. При цьому вирішуються такі завдання:

- аналіз основних функцій та критеріїв формування геопарку – нової форми збереження і популяризації геоспадщини;

- розроблення невідкладних організаційних та інформаційно-освітніх заходів зі створення геопарку та забезпечення сталого розвитку соціокультурного ландшафту села Кіндратівка.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність геопарку буде покликана мати три напрями:

геоконсервацію: збереження й вивчення об'єктів геоспадщини, впровадження та демонстрація нових методів їхнього збереження й використання; збереження та підтримка місцевих традицій;

освітню: організацію і вжиття заходів щодо популяризації знань у галузі наук про Землю та охорони природи для широкого кола осіб.

геотуристичну: стимулювання економічної активності та зрівноваженого (сталого) розвитку місцевого соціокультурного ландшафту шляхом розвитку геотуризму.

Головною метою геопарку визначається поліпшення і розширення способів охорони, облаштування і популяризації геологічних і геоморфологічних об'єктів, наявних на його території. Території, що претендують на залучення до геопарку, повинні відповідати таким вимогам [9]:

- містити певну кількість надзвичайно важливих об'єктів геологічної (геолого- геоморфологічної) спадщини, що мають наукову, освітню та культурну цінність, унікальний характер і рекреаційну привабливість; одночасно об'єкти геологічної спадщини можуть мати археологічну, історико-культурну та екологічну цінність;

- на цих територіях розвивається геотуризм, який сприяє розвитку уявлень і знань людей про геоспадщину;

- демонструються методи збереження та залучення геологічної спадщини для потреб геонаукових дисциплін і розроблення природоохоронних заходів;

- значна увага на цій території повинна приділятися співпраці з місцевими жителями, а також освітньому і соціально-економічному розвитку сільської громади;

- повинен існувати менеджмент-план території геопарку, який сприятиме сталому соціально-економічному та соціо-культурному розвитку (зазвичай, базованому на екотуризмі);

- геопарк повинен бути складовою частиною глобальної мережі, що демонструє та поширює передовий досвід збереження й використання природної спадщини та інтегрується у програми сталого розвитку.

Важливою складовою частиною проєктованого геопарку повинна стати розбудова геосвітньої та геотуристичної інфраструктури. Центральним об'єктом майбутнього геопарку слід визнати сільський історико-краєзнавчий музей, створений на громадських засадах жителями села Кіндратівка. В ньому знаходяться унікальні фрагменти окременілих дерев, які росли понад 18 млн років тому. Крім музею, на території існує історико-краєзнавча екологічна навчальна природничо-культурна стежка "Шляхом кам'я", довжиною 2 км. На інформаційних таблицях представлено опис реліктових скам'янілих дерев та умови їхнього захоронення. Одночасно тут можна побачити плантації кипарису болотного – сучасного відповідника реліктових окременілих дерев. Крім того, на цій трасі можна спостерігати об'єкти культури: сакральні, традиційну сільську забудову.

Експозиція Кам'яних Дерев у сільському музеї розпочала функціонувати з 2003 р. Значну частину експонатів принесли місцеві жителі. Зараз у народному музеї представлено близько 50 експонатів скам'янілих решток дерев різної величини та кольору. У цих викопних деревах органічний матеріал був заміщений неорганічним – кременистою субстанцією. Мінералізація неогенових дерев, що відбувалася у водному середовищі, стала можливою за умови сповільнення їхнього біологічного розпаду. Фрагменти дерев перебували під осадами з обмеженим доступом кисню – це давало змогу органічним решткам тривалий час перебувати у середовищі мінералізації. Такі процеси відбувалися в умовах жаркого і вологого клімату. Неоднакове забарвлення кам'яних дерев є результатом кременистої мінералізації з участю інших мінералів. Характерно, що скам'янілі стовбури рідко знаходять у первинному середовищі – у пісках неогену. Їхні невеликі фрагменти частіше трапляються у покривних плейстоценових відкладах. Ці фрагменти дерев піддавались вивітрюванню і могли змінити первинне забарвлення.

На думку вчених, кам'яний ліс утворився більше 200 мільйонів років тому. Раніше на цьому місці розташовувалося море, і осідали товсті шари вапняку. Але в результаті тектонічних рухів камені вийшли на поверхню. Рік за роком вода і вітер надавали дедалі вишукану форму цих каменях, перетворивши деякі в фігури, що нагадують тварин, птахів і навіть людей.

Більш романтична версія утворення кам'яного лісу у місцевого населення. Згідно з легендою, кам'яний ліс з'явився завдяки богатирю-велетню, який дуже хотів побудувати греблю для свого народу. Вночі він став пересувати величезні камені за допомогою інструментів, вкрадених у місцевого чарівника. Але коли зійшло сонце, магічна сила інструментів пропала, а камені так і залишилися лежати, розкидані по всій долині.

Про це місці складено безліч легенд, які передаються тутешнім народом від покоління до покоління.

Давним-давно ішов по густому лісі молодий мисливець. За плечима у нього, як годиться, висів сагайдак зі стрілами, біля поясу красувався масивний

мисливський ніж. Побачив мисливець здобич, натягнув тятиву лука, але раптом з лісової хащі вийшла дівчина-красуня з русою косою. Як водиться у казках, полюбив мисливець дівичку з першого погляду, запропонував красуні стати його дружиною. І відповіла дівчина: вона б, мовляв, і рада, але над собою не вільна: служить жорстокої володарці тутешніх лісів. Не дозволено рабині любити. Стали зустрічатися вони таємно. Але одного разу з гущавини виїхала верхи на величезній вовчиці жінка в розкішному одязі, із золотим гребінцем у волоссі.

Це і була пані лісу. Хотіла вона покарати зухвалих закоханих, але замилювалася ставним юнаком, запропонувала йому свою любов. Коли ж мисливець відповів відмовою і ще міцніше притиснув до себе юну рабину, жінка напустила на них зливу з ураганом. Закохані довго бігли, намагаючись врятуватися від стихії, але тут настало нове лихо: мох під ногами скам'янів, кам'яними стали кожен лист і хвоїнки. Що далі сталося з мисливцем і його нареченою, легенда замовчує. Але скам'янілі дерева так і стоять з тих пір там, де багато століть тому розгнівалася лісова господиня.

Ще одна легенда, пов'язана з цим місцем, розповідає про любов і цілющу воду (поряд з об'єктом знаходиться джерело води, яке на думку місцевих жителів має цілющі властивості).

Колись, дуже давно, море доходило до цих місць. У невеликому приморському селищі жив юнак. Одного разу йому з'явився Бог і повідав своє ім'я. Але сказав юнакові покластися в тому, що буде зберігати цю таємницю, натомість повідомив, що дарує йому вічне життя, а якщо він колись видасть його ім'я, то знову станемо смертним. Юнак тримав у своєму серці ім'я Бога. Одного разу він зустрів прекрасну дівчину, в яку закохався з першого погляду, але зрозумів, що її готують в дружини для головного титану. Вона теж його любила. Юнак зібрався зі сміливістю і постав перед титанами, щоб попросити їх відпустити його кохану. Титани погодилися, але натомість зажадали від нього повідомити їм ім'я Бога. Юнак вирішив пожертвувати даними йому

безсмертям в ім'я любові і попросив титанів, щоб вони вишикувалися визначеним чином і кожен зайняв відведене йому місце. Після цього він їм сказав, що написав ім'я Бога їх тілами. І, звичайно ж, як завжди трапляється в легендах, Бог все це побачив, розгнівався і вирішив покарати титанів, змусивши їх закам'яніти на місці. Таким чином вони перетворилися в кам'яних ідолів, що стоять на місцях, відведених їм юнаком. А юнак вирушив шукати свою кохану. І коли вони з нею зустрілися, з-під їхніх ніг став бити ключем джерело з цілющою водою.

Стара місцева приказка говорить: "Якщо ви відвідали Кіндратівку, не бачачи Кам'яний ліс, ви даремно витратили час". Дійсно, кам'яний ліс є однією з найважливіших пам'яток північного регіону Донбасу. Дослідження цього унікального дива природи триває і донині, так що не виключена поява нових гіпотез, але найважливіше - це те, що химерні кам'яні дерева знаходяться там в очікуванні вас і вашої істини про те, що ховається під таємничим покривалом загадки. Це місце потрібно побачити на власні очі і відчуті всім серцем, бо набагато важливіше за все випробувати відчуття втіленої в ньому магії і енергії - саме те, що приваблює сюди людей протягом довгих років.

Висновки. Отже, обґрунтовавши основи формування тематичного геопарку на базі реліктових скам'янілих дерев з неогенового періоду ми пов'язуємо подальші перспективи досліджень з детальною паспортизацією геомісць, зокрема з місцезнаходженнями скам'янілих дерев та їх фрагментів і розробленням науково-практичних пропозицій щодо облаштування геотуристичних атракцій та обґрунтування мережі геотуристичної траси. Передбачуване детальне картографування геолого-геоморфологічної структури дасть змогу комплексно оцінити потенціал геоспадщини і розширити спектр геомісць нашого регіону, що мають наукову, освітню та естетичну цінність і збагатять геотуристичну привабливість Костянтинівського району.

Література

1. Геологічні пам'ятки України. – У 3-ох т. / В.П. Безвинний, С.В. Білецький, О.Б. Бобров та ін. / за ред. В.І. Калініна, Д.С. Гурського, І.В. Антакової. – К. : Вид-во ДІА, 2006. – Т. 1.– 320 с.
2. Гриценко В.П. Створення геологічних парків – перспектива розвитку природно-заповідного фонду / В.П. Гриценко // Природно-заповідний фонд України – минуле, сьогодення, майбутнє : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків : Вид-во "Підручники і посібники", 2010. – С. 168-171.
3. Дружківські скам'янілі дерева // Заповідна природа Донбасу / укладач А. З. Дідова. - 2-е доповнене. - Донецьк: Донбас, 1987. - С. 108-111. - 168 с.
4. Вовк І., Грибанова В. Дружківські скам'янілі дерева // Телегид. Спеціальний випуск. Весь Донбас. Маршрути вихідного дня. 50 кращих місць для сімейного відпочинку. - Донецьк, травень 2010. - № 1. - С. 12.
5. Зінько Ю.В. Науково-практичні й освітні аспекти геотуризму / Ю.В. Зінько, Я.С. Кравчук, О.М. Шевчук // Фізична географія та геоморфологія. – К. : ВГЛ "Обрії", 2009. – Вип. 55. – С. 127-139.
6. Шевчук О. Європейські геопарки: збереження геоспадщини і розвиток геотуризму / О. Шевчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. – Сер.: Географія. Спец. випуск: Стале природокористування: підходи, проблеми, перспективи.– Тернопіль : СМП "Тайп", 2010. – № 1 (вип. 27). – С. 369-378
1. UNESCO Geoparks Programme – a new initiative to promote a global network of geoparks safeguarding and developing selected areas having significant geological features // Hundred and fifty-sixth Session. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: Executive Board. – Paris, 1999. – S. 1-4.
2. Muzeum drzew skamieniałych. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.siedliska.com.pl/muzeum>.

Интернет-джерела:

1. <http://turist.dn.ua/blog/stone-trees.html>
2. <http://donbass.name/2009/04/15/neskolko-minut-sredi-kamennykh-derev-i.html>
3. <http://www.ammonit.ru/text/285.htm>
4. <http://seobid.ru/rakovina/rakoviny-iz-okamenelogo-dereva-ot-sda-decoration.html>
5. <https://sites.google.com/site/africantimberwood/home>
6. <http://www.kamvod.ru/woods.htm>